

PAR DAŽIEM MŪSDIENU FOLKLORISTIKAS UN TĀS ROBEŽZINĀTŅU JAUTĀJUMIEM: ATSKATOTIES UZ SAVAS ZINĀTNISKĀS DARBĪBAS 25 GADIEM

Valdis Muktupāvels

Atslēgas vārdi: *Baltijas organoloģija, Baltijas psaltērijs, mūzikas instrumentu sistemātika, tradicionālā un mūsdienu kultūra, folklorisms, folkloras kustība, baltu identitāte, rietumbaltu kultūras mantojums, skaņu ainava, protomūzika*

Rakstā ir apskatīti pētījumi folkloristikas un ar to saistīto zinātņu, it īpaši etnomuzikoloģijas, robežzonā, kā arī šo pētījumu rezultāti un atziņas, pie kā savā zinātniskajā darbībā ir nonācis raksta autors. Šie pētījumi gan sasaucas ar Eiropas un globālajām tendencēm, gan arī iezīmē noteiktu segmentu sinhronajā ainā attiecīgajās nozarēs Latvijā.

Jau 1986. gadā, neilgi pēc J. Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas¹ beigšanas piedalījos ar referātiem divās starptautiskās (pēc mūsdienu kritērijiem) konferencēs. Pirmā no tām bija Igaunijas² Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta un Komponistu savienības rīkotā konference par mūziku somugru un kaimiņu tautu kāzu ieražās, tajā piedalījos ar referātu “Mūzikas instrumenti latviešu vedību cikla tautasdziesmās”³. Otrā bija Sanktpēterburgas⁴ Teātra, mūzikas un kinematogrāfijas institūta rīkotā konference par folkloras izpildīšanas prakses problemātiku, tur mana referāta tēma bija “Folkloras materiālu izpildījums vai interpretācija?”⁵.

Šie abi referāti faktiski iezīmēja divas galvenās līnijas manu turpmāko pētījumu ceļā.

Pirmajā referātā tika skarti muzikālā instrumentārija jautājumi senākos kultūrvēstures periodos, kā arī iezīmēta folkloras tekstu loma šo jautājumu risināšanā: ņemot par pamatu materiālu izlasi no Krišjāņa Barona

“Latvju dainām” un Jēkaba Vītoliņa “Kāzu dziesmām”, izdalītas raksturotas vairākas atšķirīgas mūzikas instrumentu lietošanas situācijas arhaiskā un jaunāko laiku vedību rituālā. Lai latviešu klasiskās tautasdziesmas varētu izmantot kā šādas informācijas avotu, ir nepieciešams mutvārdu tradīcijas tekstu kopumu — dainu krājumus — pakļaut noteiktai kritiskai izvērtēšanai un analīzei, respektīvi, ielūkoties dainu hermeneitikas problemātikā, tāpat liela nozīme ir dainu tekstu skaidrošanai, ņemot talkā vēsturiskās realitātes. Šāda vēsturiski salīdzinošās metodes lietošana bija parasta līdzīgos pētījumos tolaik, un tās potenciāls zinātnisku rezultātu ģenerēšanā vēl joprojām nav izsmelts. Otrajā referātā galvenā problemātika saistījās ar jautājumu par autentiskumu — īstuma un tuvības oriģinālam realizēšanu. Attiecībā uz tolaik jau sākušos folkloras kustību, šī autentiskuma problemātika izrādījās nozīmīga un definitīvi svarīga, tāpat arī jautājums par kontekstu.

Tālākajā pētījumu gaitā abas tematiskās līnijas paplašinājās gan ģeogrāfiski, iekļaujot visu Baltijas teritoriju, gan arī saturiski, aptverot saistītās un radniecīgās tēmas. Galu galā šīs divas galvenās tematiskās līnijas varētu nosaukt šādi:

- Baltijas organoloģija,
- Tradicionālā kultūra un mūsdienu kultūras procesi Baltijā.

Tālāk savā apcerē piedāvāju eksplīcēt abas tēmas, pievērsties galvenajām publikācijām, to problemātikai, metodēm, rezultātiem.

Baltijas organoloģija

Organoloģija ir zinātne par mūzikas instrumentiem un to klasifikācijām. Kā tāds šis termins konkurē ar "instrumentoloģiju", tomēr abiem terminiem ir dažāds izplatības areāls: "organoloģija" dominē anglosakšu, ģermāņu, franču un ar tiem saistītos valodu areālos, kurpretim "instrumentoloģiju" lieto citu romāņu valodu un krievu valodas un tās ietekmes areālos. Mums tuvākajās zemēs situācija ir šāda: Igaunijā, Somijā, Zviedrijā, Vācijā un Polijā biežāk lietojama ir "organoloģija", toties Lietuvā, Baltkrievijā un Krievijā — "instrumentoloģija".

Mana pētniecības tematika Baltijas organoloģijas jomā ir saistīta ar šādām apakštēmām:

1. Baltijas organoloģijas avoti.
2. Latviešu mūzikas instrumentu sistematika.
3. Baltijas psaltērijveida instrumenti.
4. Mūzikas instrumenti eklesiasatiskajā sfērā.
5. Atsevišķu mūzikas instrumentu problēmjautājumi.

Kaut gan savos pētījumos esmu pievērsies galvenokārt Latvijai, tomēr nacionālo valstu robežas tikpat kā nav nopietns faktors attiecībā uz tradicionālā instrumentārija izplatību. Arī daudzas vēstures liecības, tādas kā, teiksim, Livonijas hronikas attiecas vismaz uz Latviju un Igauniju kopā, tādēļ terito-

riālās perspektīvas paplašināšana vismaz līdz Baltijas mērogam organoloģiskajos pētījumos ir neizbēgama.

Baltijas organoloģijas avoti

Nenoliedzami ir tas, ka avotu apzināšana un kritiska izvērtēšana ir viens no svarīgākajiem katras pētniecības nozares jautājumiem. Tikai visa avotu kopuma kontekstā var skaidri saskatīt, kuri patiešām ir pirmavoti un kuri, savukārt, ir lielākā vai mazākā mērā kompilatīvi darbi. Šīs savas atziņas esmu apkopojis divos rakstos — "Latviešu mūzikas instrumentu historiogrāfija"⁶, kā arī "Mūzikas instrumenti Baltijas reģionā: historiogrāfija un tradīcijas"⁷, kas publicēts vienā no pasaulē pazīstamākajiem etnomuzikoloģijas periodiskajiem izdevumiem "The World of Music"; sadarbojoties šī žurnāla galvenajam redaktoram Maksam Pēteram Baumanam un viesredaktoram Mārtiņam Boiko, tika izveidots Baltijas tradicionālās mūzikas speciālnumurs.

Galvenās avotu grupas ir atšķirīgas gan pēc apjoma, gan kvalitātes ziņā, tomēr organoloģiskajos pētījumos tām visām ir sava nozīme. Sinhroniem pētījumiem vēlamākais avots būtu dzīvās instrumentālās muzicēšanas tradīcijas un to video vai audio dokumentācija, papildināta ar detalizētām intervijām, diemžēl līdz mūsdienām dažādās tradicionālās muzicēšanas izpausmes tikpat kā nemaz nav saglabājušās, un esošo audio vai video dokumentu apjoms ir salīdzinoši niecīgs. Nedaudz labāka ir situācija ar mūzikas instrumentiem vai to arheoloģiskajiem atradumiem muzeju kolekcijās, tomēr tur ir ne visi instrumentu veidi, turklāt daudziem ir diezgan trūcīga vai nepilnīga dokumentācija. Tas kopā varētu būt viens no iemesliem, kāpēc Latvijas organoloģijā līdz šim salīdzinoši lielāka nozīme ir bijusi rakstītajiem avotiem — hronikām, vārdnīcām, garīgo tekstu tulkojumiem, ceļojumu piezīmēm, etnogrāfiskiem aprakstiem, saimnieciskajiem un valsts pārvaldes dokumentiem, kā arī mutvārdu folkloras tekstiem — tautasdziesmām, pasakām, miklām, buramvārdiem

starptautiska Baltijas psaltērija pētniecības grupa, kurā ir pārstāvētas tādas akadēmiskas un zinātniskas organizācijas kā Sibēliusa akadēmijas Tautas mūzikas nodaļa, Tautas mūzikas institūts, Tautas mākslas centrs, Tampere Universitātes Etnomuzikoloģijas nodaļa, Kanteles asociācija no Somijas, Lietuvas Mūzikas un teātra akadēmija, Vītauta Dižā universitāte no Lietuvas, kā arī Latvijas Universitāte, J. Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija un Latvijas Koklētāju biedrība. Baltijas psaltērija pētnieki ir regulāri tikušies simpozijos un konferencēs: Tampērē, Somijā, 1990. g., Viļņā, Lietuvā, 1994. g., Kaustinenā, Somijā, 1997. g., Rīgā, Latvijā, 2000. g., Toronto, Kanādā, 2004. g. un Kaustinenā, Somijā, 2008. g.

Baltijas psaltērija pētniecības grupas darbā, kur es piedalos kopš 1994. g., arvien ir bijušas aktuālas šādas tēmas: instrumenta ergoloģija, gatavošana, akustiskās īpašības, spēles veidi, repertuārs, mūzikas stils, spēles semantika, simbolika, instrumenta vēsture un izplatība. Līdzās tradicionālajam aspektam un mūzikas stiliem pētījumos arvien pieaugoša uzmanība tiek pievērsta instrumenta vietai mūsdienu kultūras procesos, un šāda problemātika un ievirze ir atrodama arī manos rakstos. "Kokles Latvijā"¹⁵ — te ir dažas kokļu tradīcijas senākās vēstures un simbolikas problēmas. Rakstā "Kūklej muni brōleleni sov' ōreņu maleņā"¹⁶ apcerējums par kokļu meistar Donātu Vucinu kontaminēts ar pārsvarā no npublicētā Jūlija Sproģa darba "Senie mūzikas instrumenti un darba un godu dziesmu melodijas Latvijā" ņemtajiem materiāliem par latgaliēšu koklēm un koklētājiem. Kokļu repertuārs, instrumentu konstrukcija, spēles veids, lietošanas nolūks, simbolika ir aplūkoti saistībā ar kultūrvēsturisko un sociālo situāciju Baltijas pētījumiem veltītā žurnāla "Journal of Baltic Studies" rakstā "Par dažām attiecībām starp koklēšanas stiliem un kontekstiem 20. gadsimtā"¹⁷. Modernizēto kokļu veidošanos un repertuāru ietekmēja sabiedrībā dominējošie pieņēmumi

par tautas mūzikas pārtapšanu jaunā kvalitātē; atgriešanās pie tradicionālo kokļu formas un repertuāra tomēr nav traktējama kā koklēšanas tradīciju atjaunošana, bet gan jaunu, mūsdienu mūzikas kultūrai raksturīgu tradīciju veidošanās. Mūsdienu koklēšanas procesu virzība un tās kopsakarības ar kultūrvēsturiskajiem, simboliskajiem un ergoloģiskajiem faktoriem ir apskatīta somu mūzikas žurnāla "Musikiin Suunta" rakstā "Mazās vai lielās kokles? Izvēles maiņa folkloras kustības kontekstā"¹⁸. Latvijā folkloras kustības sākumposmā 20. gs. 70. gadu beigās (iespējams, ka dažviet gadus desmit agrāk) un 80. gadu sākumā visa uzmanība tika veltīta mazajām jeb Kurzemes koklēm, to noteica gan 20. gs. ikonogrāfiskās tradīcijas, gan plašākais Kurzemes repertuārs, gan arī pēdējā tradicionālā koklētāja Jāņa Poriķa "atklāšana" 80. gadu sākumā. Tomēr spēcīgas latgaliskā virziena frakcijas izveidošanās, izcilā Latgales kokļu meistara Donāta Vucina ražīgā darbošanās un lielo jeb Latgales kokļu akustika kļuva par noteicošajiem šā instrumenta paveida dominēšanas faktoriem.

Monogrāfijā "Kokles un koklēšana Latvijā. The Baltic Psaltery and Playing Traditions in Latvia"¹⁹ ir apkopota informācija un pētījumu rezultāti par kokļu veidiem un to spēles stiliem. Darbā ir apskatīti galvenie tradicionālo kokļu paveidi, to uzbūves, rotājuma, skaņojuma, spēles veida īpatnības — Kurzemes kokles, Latgales kokles un daudzstīgu kokles jeb cītarkokles. Ir apcerēta arī modernizēto kokļu dažādu paveidu izveidošanās un īpatnības, tostarp izceļot Krasnopjorova-Ķirpja diatoniskās kokles, koncertkokles un Linauta-Dravnieka-Jansona kokles. Mūsdienu situāciju raksturo vairāku procesu ilgstoša pastāvēšana un mijiedarbība: tā ir gan tendence piemērot instrumentu dažādām mūsdienu mūzikas vajadzībām, gan arī cenšanās saglabāt tā tradicionālo formu, stilu un repertuāru. Darba lielāko daļu veido divu galveno tradicionālo koklēšanas stilu — Kurzemes (suitsu) un Latgales — raksturojums: skaņojums, spēles

paņēmienu, ieskandināšana, pozīcijas un to savienošana, repertuārs. Uzmanība pievērsta arī tām jaunajām iespējām un repertuāram, kas ir izveidojies un nostiprinājies mūsdienu folklorisma praksē.

Mūzikas instrumenti eklesiasatiskajā sfērā

Kristietība, būdama viena no Eiropas, tāpat arī Latvijas, pamatvērtībām, ir ietekmējusi lielākā vai mazākā mērā visus kultūras aspektus, tostarp arī muzikālo instrumentāriju. Jautājums par kristīgās kultūras un instrumentālmūzikas tradīciju attiecībām nav izpelnījies īpašu ievēribu ne starpkaru periodā, nedz arī padomju okupācijas apstākļos. Tajā pat laikā nevar noliegt vai izlikties neredzam veselus tradicionālā instrumentālisma slāņus, kuru izcelsme vai funkcionēšana ir saistīta ar kristietības praksi. Šāda eklesiasatiskā instrumentālisma avoti ir gan antīkā tradīcija, ko pārstāv Aristoteļa, Aristīda Kvintiliāna vai Pitagora un viņa sekotāju darbi, gan šīs tradīcijas turpinājums viduslaikos ar spilgtākajiem tās pārstāvjiem — Boēciju un Svēto Augustīnu. Ievērojama ietekme uz mūzikas praksi ir Bībeles tulkojumiem vietējās valodās, tomēr tieši kāda — tas ir atkarīgs no konkrētā tulkojuma reālījām. Kādi motīvi — sava laika mūzikas dzīves pazīšana, ar instrumentu lietošanu saistītās simboliskās nozīmes un citi — noteica to, vai instrumenta nosaukums parādīsies tulkojumā vai nē, to esmu apskatījis attiecībā uz visbiežāk minētajiem instrumentiem pirmajās latviešu un lietuviešu Bībelēs savā rakstā “Par atsevišķiem mūzikas instrumentiem lietuviešu un latviešu 16./17. gadsimta Bībelēs un ikdienas lietojumā”, kas publicēts Leipcigas universitātes Muzikoloģijas institūta krājumā “Litauische Musik: Idee und Geschichte einer musikalischen Nationalbewegung in ihrem europäischen Kontext”²⁰.

Atsevišķu mūzikas instrumentu problēmjasautājumi

Referāta par baubenu un membranofoniem Latvijā²¹ tēzes publicētas Lietuvas Mūzikas un teātra akadēmijas²² rīkotās zinātniskās konferences tēžu krājumā; referātā kritizēts uzskats par to, ka bungas latviešu mūzikas kultūrā esot margināls, neraksturīgs instruments un, analizējot vienas dainas vairākos variantos minēto “baubenu”, “bambenu” u. tml., izteikts pieņēmums par izzudušu membranofona nosaukumu, kas arhaisma veidā saglabājies dainu tradīcijā. Daži mazāk skarti mūzikas instrumentu simbolikas aspekti aplūkoti apcerējumā “Par āžaragu, vara bungām un ne tikai”²³; īpaši pievērsta uzmanība āžaraga un stabules falliskajai simbolikai un vara bangu simboliskajai nozīmei vasaras saulgriežu rituālā. Rakstā “Stabulnieks latviešu mūzikas dzīvē un folklorā”²⁴ esmu pievērsies kādai tautasdziesmu tekstu interpretācijas problēmai. Nacionālā romantisma gaisotnē īpaša uzmanība tika pievērsta “īstajiem” latviešu mūzikas instrumentiem, un daudzi nonāca “ieviesušos”, tāpat — “neīsto” instrumentu kategorijā. Tostarp arī somas stabules jeb dūdas kā Eiropas instruments izrādījās “nelatviskāks” par stabulēm, kaut gan arī dažādi stabuļu veidi un paveidi ir pazīstami vai ik visās Eiropas zemēs. Protams, šāda vērtību maiņa ir saistīta ar svarīgāko priekšstatu izmaiņām, kuru starpā būtu jāpiemin viduslaikiem raksturīgā ideāla “pilsēta kā paradīze” nomaiņa ar nacionālajam romantismam raksturīgo paradīgu “lauki kā paradīze”. Nacionālā romantisma sapnī neērtās somas stabules pārveidojās par maigi skanošu ganu stabuli. Tomēr vēstures fakti un salīdzinājums ar situāciju citās Ziemeļeiropas un Viduseiropas zemēs ļauj šāda veida interpretācijas ievērojami koriģēt un mūzikas instrumentu funkcionēšanas jomā saskatīt vairāk reģionālas līdzības nekā etniskas atšķirības.

Dainas kā organoloģiskās informācijas avots raksturotas manā kopā ar Arnoldu

Klotiņu sagatavotajā publikācijā "Latviešu tautas mūzikas instrumenti un to lietošanas semantika K. Barona "Latvju dainās"²⁵, tās angļiskajā versijā²⁶, kas publicēta Vairas Viķes-Freibergas sastādītajā un rediģētajā zinātnisko rakstu krājumā "Linguistics and Poetics of Latvian Folk Songs" (1989), kā arī lietuviskajā versijā²⁷, kas publicēta "Liaudies kultūra". Izmantojot statistiskus datus, ko sniedz samērā lielais "instrumentālo" dainu masīvs, esam konstatējuši vairākas interesantas tradicionālās dzejas tendences, kā arī salīdzinājuši šo informāciju ar vēstures, arheoloģijas, etnogrāfijas un citāda veida liecībām. No tā var secināt, ka dainas sniedz unikālu informāciju par mītiskās domāšanas izpausmēm dažādās ar mūzikas instrumentu lietošanu saistītās situācijās.

Tradicionālā kultūra un mūsdienu kultūras procesi Baltijā

Folkloristika kā zinātne savā pētniecībā ilgu laiku pievērsās folklorai kā tekstam — pamatā verbālam, tomēr ar laiku iekļaujot savu interešu lokā arī citus teksta veidus, tādus kā mūzikas, vizuālo formu, horeogrāfisko u. tml. Folkloristikas paradigmu maiņa, kas sevi pieteica 20. gs. 70. gados, pētniecības akcentu pārbīdīja uz šī teksta radītāju un uz kontekstu, kādā tas ir radies. Zināmu kontekstualitāti latviešu folkloras materiāli "prasīja" tajos gadījumos, kad tie tika piedāvāti pētniekiem un plašākai auditorijai ārpus Latvijas. Ar šādu piegājienu esmu gatavojis divas lielākas publikācijas par latviešu tradicionālo mūziku. Viena ir plašāks apskats par latviešu tradicionālo kultūru un mūziku²⁸, kas publicēts Smitsona institūta (ASV) izdevumā. Otrā ir raksts²⁹ Garlanda pasaules mūzikas enciklopēdijai, kuras projektu jau 20. gs. 80. gados apsprieda UNESCO Starptautiskajā tradicionālās mūzikas padomē (ICTM) un ko sekmīgi realizēja vairāku ASV universitāšu etnomuzikologi sadarbībā ar saviem kolēģiem visā pasaulē. Rakstā par Latviju ir iekļauti šādi aspekti: tradicionālās mūzikas kultūr-

vēsturiskais fons, dziedāšanas stili un žanri, vokālās mūzikas tradicionālā terminoloģija, dziesmu teksti un divu veidu dziedāšana, vokālie žanri un konteksti, mūzikas instrumenti un instrumentālā mūzika, ganu instrumenti, ieražu instrumenti, kokles, deju mūzikas instrumenti un dejas, mūzika mainīgajos politiskajos, sociālajos un kultūras apstākļos, 18. un 19. gs. populārā mūzika, koru un tradicionālā mūzika, mūsdienu folklorisms, pētniecības vēsture.

Kāds svarīgs aspekts, kas, diemžēl, pētniecībā nav pietiekami pārstāvēts, ir folkloras tekstu rekontekstualizācija — vienā noteiktā kontekstā radušos un funkcionējušu tekstu pārcelšana uz citu kontekstu. Kā īpaši nozīmīgu rekontekstualizācijas gadījumu šeit gribētu pieminēt folklorisma parādību — tradicionālās kultūras tekstu pārcelšanu un sekojošu interpretāciju mūsdienu kultūras situācijā. Daudzās zemēs — Vācijā, ASV u. c. — folklorisms tiek traktēts kā literāra parādība, respektīvi, viens no romantisma strāvotajiem, kura metode ir literāro jaunradi bagātināt ar pievērsanos folkloras tekstiem, tajos smeloties motīvus, sižetus, stila elementus utt. Lielai daļai tā saukto mazo nāciju, tostarp arī latviešiem, folklorisms ir nozīmīga visus kultūras līmeņus aptveroša parādība, kuras izpausmes skar ne tikai māksliniecisko jaunradi, bet ietiecas arī sociālajā sfērā un caur to kļūst par vērā ņemamu faktoru politiskajās norisēs.

Folkloras kustība Latvijā

Padomju okupētajā Latvijā kopš 20. gs. 70. gadu beigām pastāvēja divas folklorisma tendences. Pirmā tendence tika oficiāli atbalstīta un orientēta uz skatuvi un reprezentāciju; otrā, radusies spontāni un balansēdama starp atzišanu un neatzišanu, bija orientēta uz tradicionālās kultūras pētišanu, saglabāšanu un izplatīšanu. Rakstā "Varas un pretestības valoda, zīmes un simboli 20. gs. 80. gadu folklorisma mūzikā un muzicēšanā"³⁰ apspriestas abu tendenču attiecības ar

padomju kultūras politiku un 20. gs. otrās puses globālajiem procesiem. Plaši raksturota otrā tendence, kas pazīstama kā folkloras kustība, dažādās prakses, semantiskie konteksti un simboliskās izpausmes: respekts pret folkloru tās tradicionālajā kontekstā, atteikšanās no skatuves, spontānums un improvizācija, autentiskums, atvērtās balsis kultivēšana. Tā kā padomju ideoloģijas kontekstā pat tonalitātei bija ideoloģiska nozīme, rakstā minētas manipulācijas ar šo nozīmi. Aprakstīta arī folkloras kustībai nozīmīga modernizēto instrumentu nomaiņa ar tradicionālajiem. Raksta nobeigumā folkloras kustība raksturota kā subkultūra, kas pieņēmusi dažas legālas formas, bet vienmēr bijusi noteiktā un visai asā opozīcijā pret oficiāli atzīto reprezentatīvo folklorismu, un tāpēc kļuvusi par antikultūru ar pretpadomju uzskatiem, atšķirīgu vērtības sistēmu un nacionāli orientētiem centieniem.

Attīstot domu par folkloras kustības nozīmību sabiedriskajās norisēs, kā arī pievēršot uzmanību lokālo parādību raksturošanai universālu kategoriju formā, ir tapis raksts "Bīstamās tautasdziesmas: okupētās Latvijas folkloras kustība 20. gadsimta 80. gados"³¹, kas ir publicēts starptautisku ievēribu guvušā izdevuma "Popular Music and Human Rights" otrajā sējumā "World Music". Izdevuma galvenais redaktors Sidnejas universitātes (Austrālija), Floridas līča universitātes un Rietumteksasas universitātes (ASV) profesors Jans Pedijs (*Ian Peddie*) to iecerēja kā dažādas pasaules daļas aptverošu pētījumu par mūzikas un sabiedrisko norišu kopsakarībām. Vašingtona universitātes (ASV) un Norvēģijas Zinātnes un tehnoloģijas universitātes politisko zinātņu profesore Sabrina P. Rameta (*Sabrina P. Ramet*) to komentē šādi: "Šo daudzveidīga satura grāmatu vēlēšies ikviens, kas ir ieinteresēts mūzikas sociālā konteksta un sabiedrisko lomu problemātikā. Tās tematika ir no folkloras kustības Latvijā līdz smagajam metālam Nepālā un līdz ķeltu mūzikai Irijā un fašistu mūzikai padomju Ukrainā.

Šis intelīgentais sējums ir pārpilns ar dziļāku skatījumu."³² Krājuma nozīmību Čikāgas universitātes etnomuzikoloģijas profesors Filips Bolmans (*Philip V. Bohman*) raksturo šādi: "Šā krājuma pamatā ir tā autoru kopīgā pārliecība, ka populārā mūzika ir izšķirošā kultūras darba, kas vērstas uz cilvēka tiesībām visā pasaulē, avangardā. Kad klausāmie mūziķus, kuru balsis un cīņi ir apkopotī grāmatas nodaļās, mēs piedzīvojam pagātnes naratīvus, kas turpinās tagadnē, mēs ieejam robežjoslā, kur pretošanās nerod atrisinājumu. Kad populārā mūzika darbojas rokrokā ar cilvēka tiesībām — reformulējot tradīcijas no Āzijas līdz Austrālijai, politizētājās tautasdziesmās Balkānos un Baltijas valstīs, rok-mūzikā no Āfrikas līdz Vidējiem Austrumiem, Eiropas brūkošajās nomalēs, kā arī Dienvidamerikas un Vidusjūras zemju dziesminieku himnās — tad populārā mūzika pat pārsniedz savu tradicionālo lomu — būt par tautas balsi: tā dod spēku tautai — un mums — iekļauties cīņā par cilvēka tiesībām."³³

Cits manu pētījumu virziens saistās ar simboliski tik nozīmīgo kokļu atdzimšanu un iekļaušanos mūsdienu kultūras norisēs. Jau kopš 19. gs. beigām dažādos kultūras kontekstos labāk bija pazīstama Kurzemes jeb mazā kokle, arī koklēšanas tradīciju atjaunošana folkloras kustības sākumposmā saistījās tieši ar šo instrumenta veidu. Tomēr muzikālie un ergonomiskie faktori — skanīgums, tembris, lielāks stīgu skaits, stabilāka pozīcija spēles laikā — izrādījās noteicošie, lai jau 20. gs. 80. gadu vidū dominējošā būtu Latgales jeb lielā kokle. Zināma nozīme te bija folkloras kustībā iesaistītajiem latgaliskās izcelsmes mūziķiem, turklāt latgaliskumam tajā laikā bija lielāka pievilcība, pateicoties kopumā daudz labāk saglabātajām folkloras tradīcijām. Šos folkloras kustības aspektus esmu apcerējis Somijas muzikoloģijas žurnāla "Musikiin Suunta" rakstā "Mazās vai lielās kokles? Izvēles maiņa folkloras kustības kontekstā"³⁴.

Kaut gan folkloras kustībā bija iesaistīti

diezgan plaši sabiedrības slāņi, tomēr tās aprīsis un konkrētās izpausmes lielā mērā noteica iesaistītās personības. Apzinoties, ka šādu nozīmīgu personību pētījums varētu būt visai plašs un apjomīgs, esmu tomēr pievērsies tikai divu, bet, manuprāt, simboliski nozīmīgu Latvijas folkloras kustības virzītāju — Ilgas Reiznieces un Helmī Staltes — radošās darbības izpētei. Tā kā šie raksti tika iekļauti profesores Ausmas Cimdiņas vadībā veidotajā daudzas kultūras jomas aptverošajā izdevumā “100 Latvijas sievietes kultūrā un politikā”, tad tur esmu iekļāvis arī apbrīnojamās dziedātājas Ineses Galantes radošo portretu³⁵.

Tradicionālā kultūra un jaunās identitātes

Tradicionālā kultūra kopumā un atsevišķi tās komponenti arvien ir bijuši pamats vai vismaz zināms atskaites punkts etniskās, nacionālās vai citas identitātes veidošanā. Dažādos folklorisma laikposmos šai identitātes konstrukcijai ir atšķirīgs veidojums, tomēr arvien aktuālas ir tādas nozīmīgas sastāvdaļas kā vieta un valoda. Apskatot valodu nevis vienu pašu, bet kopā ar citām lingvistiski konstruētas radniecīgu valodu kopas valodām, rodas interesantas alternatīvas identitātes veidojumiem. No šāda viedokļa esmu pētījis, cik lielā mērā un kādās formās valodu radniecība ietekmē identitātes risinājumus baltu zemēs. Vai mūsdienu baltu zemes — Latviju un Lietuvu — vieno ciešākas kultūras saites, salīdzinot ar citām? Vai šīs saites ļauj runāt par īpašu kultūras reģionu vai nē? Kā šo reģionu varētu identificēt? Kādas īpašas attīstības perspektīvas tam varētu iezīmēt? — šādi un ar tiem saistīti jautājumi ir bijuši manu pētījumu uzmanības centrā. Apskatot baltu kultūrintitātes jautājumus, esmu pievērsis uzmanību personas un kopienas identitāti veidojošo faktoru hierarhijai. Baltiskuma paradigmas pamatā ir lingvistiski kritēriji, tomēr nozīmīgi ir arī etniskie, kultūras, vēstures un

citi aspekti. Šo pētījumu rezultātus esmu apcerējis rakstos “Baltu kultūras reģions: mīts vai realitāte?”³⁶, kas publicēts Lietuvas kultūras mēnešrakstā “Kultūros barai”, un “Baltu kultūrintitāte: reģionālais un temporālais aspekts”³⁷ Letonikas pirmā kongresa materiālos. Abu šo rakstu materiāli ir publicēti arī Baltkrievijā, izdevumā “Druvis”, tā interneta versijā³⁸.

Baltu lingvistiskā kopība ir diezgan diferencēta, un šis apstāklis nedod lielas cerības, vērtējot iespējamās kultūras līdzības. Par spīti tam, baltu areāla tradicionālajā kultūrā, īpaši tās arhaiskākajās izpausmēs, ir konstatējami nozīmīgi kopīgi slāņi, kā to līdz šim visplašāk ir apcerējis Norberts Vēļus (*Norbertas Vēlius*) savā pētījumā “Seno baltu pasaules uzskats”³⁹. Tomēr dažādi kultūrvēsturiskās attīstības ceļi ir veicinājuši atšķirību nostiprināšanos. Mūsdienu situācijā baltu kultūrām ir bijuši gan konverģences, gan diverģences posmi, zīmīgas ir ar valstiskumu un nacionālo identitāti saistīto simbolisko formu atšķirības. Pēdējā daudzu kultūras jomu tuvošanās ir saistīta ar atrašanās pusgadsimta garumā vienā valstī.

20. gs. panisma (panģermānisma, panslāvisma) idejas, sākot ar 80. gadiem, ir radušas savu izpausmi arī baltu zemēs. Panbaltisms ir ievērojami atšķirīgs no lielo etnisko grupu pannacionālisma, un to varētu raksturot kā tieksmi atjaunot sākotnējo ideālo kopību. Panbaltisma kreatīvais, jaunās kultūrvērtības radošais aspekts ir tas svarīgākais, kas tam dod cilvēcisko nozīmību un kas to no formālas ideoloģijas pārvērš par kultūras attīstības orientieri, saistot pagātnes kultūrmantojumu ar nākotni. Tas ir ar lielu potenciālu apveltīts radošs spēks, kas diezgan daudzveidīgi jau ir izpaudies līdz šim un kura fokusā līdzās latviešiem un lietuviešiem ir arī trešā baltu tauta — prūši.

Tradicionālās kultūras interpretācija mūsdienu kultūras kontekstā saistās vēl ar vienu nozīmīgu aspektu — jaunajām reliģiskajām kustībām. Jau sākot ar 19. gs.

beigām, kad domas par tā sauktās senlatviešu reliģijas atjaunošanu tika izteiktas vairāk vai mazāk simboliskā formā, kā tas ir, piem., Andreja Pumpura “Lāčplēši”, Ausekļa dzejā vai Jura Leca grāmatiņā “Senlatviešu ticība un dvēseles glītums sadzīvē”⁴⁰, tradicionālajā kultūrā sakņoto reliģisko priekšstatu un rituālu atjaunošana ir radījusi dažādas nozīmības kustības no dievturiem līdz “Baltajam aplim” un “Viedas sadraudzībai”. Šo reliģisko kustību idejas, svarīgākos vēstures posmus, attīstību un stāvokli mūsdienās esmu apcerējis rakstā “Baltu reliģija: jaunās reliģiskās kustības”⁴¹, kas publicēts Makmillana izdevniecības (ASV) starptautiskajā prestižajā izdevumā “Encyclopedia of Religion”. Šī raksta tulkojums poliski⁴² publicēts arī poļu mēnešrakstā “Tryglaw”.

Rietumbaltu kultūras mantojums

Mūsdienu baltu tautu grupas mazskaitlīgums salīdzinājumā ar citu tautu grupu — germāņu, somugru vai slāvu — daudzskaitlīgumu liek ar īpašu uzmanību attiekties pret baltu kultūras mantojumu arī tajās jomās, par kurām mēdz runāt pagātnes formā. No zinātnes viedokļa īpaši interesanta šajā ziņā ir rietumbaltu tematika, taču Latvijā ar šo problemātiku saistītu pētījumu ir ļoti maz. Iztrūkstot pētījumu tradīcijai, manas pirmās publikācijas prūsistikā būtu jāuzskata par literatūras un pieejamo materiālu studijām, tajā pat laikā iezīmējot jau turpmāko pētījumu virzienus. Te varētu minēt gan prūsistikas lauka iezīmēšanu un prūsiešu kultūras mantojuma daļas — lietuvīninku tautasdziesmu — aktualizācijas mēģinājumu, par ko esmu reflektējis rakstā “Prūšos manas kājas autas. En Prūsamans ast aūtan majjas naggis”⁴³, kas publicēts Latvijas Kultūras fonda gadurakstos, kā arī prūšu mitoloģijas studijas, kuru rezultāts ir publicēts kā prūšu mitoloģijas konceptuāls apskats un atsevišķu mitoloģēmu raksturojums “Mitoloģijas enciklopēdijas” 2. sējumā⁴⁴.

Pavisam cita līmeņa pētīšana kļuva iespē-

jama, piedaloties profesores Janīnas Kursītes vadītajā projektā “Rietumbalti un viņu kaimiņi kultūru krustcelēs”. Tā ietvaros notika gan lauka pētniecība, gan arī cita veida materiālu studijas, un šī pētījuma rezultāti daļēji ir atspoguļoti gan zinātniskajā žurnālā “Humanities and Social Sciences. Latvia” rakstā par mūsdienu prūsiešiem un prūsietību⁴⁵, gan arī žurnālā “Karogs” publikācijā “Dzīvi mirušie prūši un prūsieši”⁴⁶. Bijušās Austrumprūsijas iedzīvotāji jeb prūsieši, kas pēc Otrā pasaules kara tika izdzīti no savas dzimtenes un apmetās lielākoties Vācijā, joprojām ir vācvalodīgā baltu etnosa — prūšu — tradīcijas nesēji mūsdienās. Jau kopš Vācu ordeņa valsts un vēlāk Prūsijas hercogistes laikiem par prūsiešiem kļuva gan baltiskie prūši, jāvingi un galindi, gan dažādu zemju vācieši, gan mazūri, lietuvīninki un kursenieki, gan arī dažādos vēstures brīžos tur ieceļojušie hugenoti, zalcburgieši, ebreji, čigāni, krievi. Par viņu tradīciju baltiskajām saknēm liecina gan dokumentētās, gan arī joprojām dzīvās atmiņas par ieražām, svētkiem, tāpat arī verbālās un mūzikas folkloras materiāli. Lai cik tas būtu pārsteidzoši, prūsiešu kultūras mantojums zināmā un reizēm negaidītā veidā ietekmē dažādus mūsdienu kultūras un sabiedriskos procesus gan Krievijas Federācijas Kaļiņingradas apgabalā, gan arī Polijas Vārmijas un Mazūrijas vojevodistē.

Folkloras mantojums mūsdienu izglītībā

Folkloras mantojums ir bagātīgs un plašs zinātniskās izpētes materiāls, tomēr tā nozīme mūsdienu kultūras procesos galvenokārt saistās ar šā mantojuma rekontekstualizāciju un iekļaušanu gan dažādās izglītības procesa stadijās, gan arī kultūras dzīvē. Ar folkloras mantojuma izmantošanas iespēju izpētīšanu dažādos izglītības sākumposmos esmu nodarbojies jau kopš 1987. g., kad pēc Imanta Ziedoņa iniciatīvas Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē (toreiz — P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Pedagoģijas fakultātē) tika izveidota

zinātnisko pētījumu grupa "Estētiskās audzināšanas sistēma sākumskolā". To esmu darījis arī individuāli, strādājot pie latviešu tradicionālo rotaļu un spēļu apzināšanas un apkopošanas zinātniskā, tomēr arī uz praktisku lietošanu orientētā izdevumā "Dindaru, dandaru. Latviešu rotaļas un spēles"⁴⁷. Lai šos horeogrāfiskos materiālus parādītu to funkcionēšanas kontekstā, kas līdzīga veida publikācijās lielākoties iztrūkst, grāmatā tika piedāvāta no tradicionālās kultūras loģikas izrietoša klasifikācija, izmantojot simbolisku pasaules koka ideju: pasaules koka trīs daļas saistās gan ar cilvēka mūža posmiem, gan ar gadskārtu, un tādējādi bija iespējams rotaļas un spēles apvienot trīs funkcionāli viendabīgās grupās, sasaistot, piem., vasaras saulgriežu horeogrāfiskās norises ar tām, kas pavada puīšu un meitu attiecības, vedības un kāzas.

Laika posmā no 1991. līdz 1994. g. grupas "Estētiskās audzināšanas sistēma sākumskolā" turpinājums bija Latvijas Izglītības un zinātnes ministrijas projekts "Estētiskās audzināšanas sistēma. Folkloras sākumskolā: mācību satura izstrāde", tās pētījumu tematika jau pilnībā fokusējās uz folkloras iespējām izglītības procesā. Grupas darba rezultāts bija tā saukto balto stundu ieviešana Latvijas skolās, kā arī šo stundu pedagogu gatavošana. Līdzās vadlīniju projektam "Folkloras sākumskolā" grupas pētnieki sagatavoja un publicēja mācību metodisko materiālu kopu: grāmatu skolotājiem "Gadskārtu grāmata: Folkloras materiālu hrestomātija ar komentāriem"⁴⁸, kā arī eksperimentālu folkloras mācību līdzekļu komplektu sākumskolai: "Rudens grāmata", "Ziemas grāmata", "Pavasara grāmata" un "Vasaras grāmata"⁴⁹. Gan pati ideja, gan tās inovatīvais potenciāls izpelnījās skolotāju atzinību, kā arī zīmīgu sabiedrisko novērtējumu — darba grupa saņēma Ojāra Vācieša literāro prēmiju.

No 2010. līdz 2011. g., darbojoties ERAF projektā⁵⁰ "Sadarbības sistēmas veidošana starp pirmsskolas izglītības iestādēm

Latvijas un Lietuvas pierobežā", uz tradicionālās kultūras materiālu bāzes esmu veidojis radošu metodi tradicionālā instrumentārija apgūšanai, apvienojot zināšanas par instrumentu lietošanu ar to gatavošanu un radošu muzicēšanu. Galvenās atziņas ir publicētas metodiskajos materiālos "Skaņu rīki Latvijas un Lietuvas Zemgalē. Atdzīvināt seno skaņu pasauli"⁵¹, to aprobāciju veicot praktiskās nodarbībās ar iesaistītajiem pedagogiem.

Skaņu ainava un tās semantiskā interpretācija

Līdzās iepriekš raksturotajām divām galvenajām tematiskajām līnijām mani arvien ir interesējusi skaņu vide un tās cilvēciskā nozīmība. Kopš kanādiešu etnomuzikologa Mareja Šafera (*Murray R. Schafer*) jau hrestomātiskās publikācijas "The Tuning of the World"⁵² zinātniskajā aprītē ir nostiprinājies skaņu ainavas (*soundscape*) jēdziens, un tas tiek veiksmīgi izmantots vairākās nozarēs — no akustikas līdz skaņu ekoloģijai. Atsevišķās Eiropas zemēs, kā, piem., Somijā un Zviedrijā, skaņu ainavu pētniecība attīstījās jau 20. gs. 80. un 90. gados, tomēr lielākoties šī disciplīna nav izveidojusies līdz aprobēta zinātnes apakšvirziena līmenim.

Mana interese par skaņu ainavu, tās komponentiem un to semantisko interpretāciju sākās jau 20. gs. 80. gadu beigās. Pirmās publikācijas šajā virzienā saistījās ar tradicionālās mūzikas apzināšanu kā skaņu ainavas daļu, te varu minēt rakstu "Skaņu pasaule ap mums. Tradīcijas un jaunrade" Latvijas Universitātes zinātnisko rakstu sērijas izdevumā⁵³, tāpat arī nelielu populārzinātnisku apcerējumu par atsevišķiem ar tradicionālo mūziku saistītiem skaņu ainavas elementiem "Saskaņa un samērs latviešu tautas mūzikā"⁵⁴. Skaņas interpretācija dažādās pasaules tautu tradīcijās ir kontaminēta ar attiecīgiem priekšstatiem latviešu tautas mūzikā rakstā "Skaņas mitoloģija"⁵⁵. Izvērstāks apcerējums par skaņu un skaņu rīkiem latviešu mītiskajos priekšstatos⁵⁶ ir publicēts Šveicē sakrālās

horeogrāfijas speciālistes Marijas Gabrielas Vozinas (*Maria Gabriele Wosien*) sastādītājā un arī pašas veidotajā izdevumā "Feuerspuren: Lettische Tanzrituale und Symbole".

Savu interesi par skaņu ainavu pētniecību esmu realizējis, kopš 2010. gada darbamies Starptautiskās etnoloģijas un folkloras biedrības (*SIEF*) Ulsteras universitātes etnoloģijas profesora Ulriha Kokela (*Ulrich Kockel*) vadītajā darba grupā "Cilvēku ekoloģija un vietas antropoloģija". Šis darba grupas rosināta, *SIEF* 10. kongresā, kas notika 2011. gadā Lisabonā (Portugāle), darbojās sekcija "Vietas gudrības apzināšanās caur sajūtām" ("Sensing the wisdom that sits in places"). Sekcijas darba sastāvdaļas bija referāti, tostarp arī mans plenārsēdes referāts "Baltu dabas svētnīcas semantisko slāņu mākslinieciska interpretācija"⁵⁷, kā arī radošā darbnīca, kurā tika aktualizēta skaņas ainavas un citu sajūtu rosinātāju ainavu apzināšanās, to veidojošo elementu asociatīvo saišu meklēšana, intuitīvā apziņas līmeņa analīze, kā arī ar to saistīto naratīvu kontekstuāla analīze.

Līdzīgas ievirzes tematiskie akcenti figurēja arī pavisam nesen — 2011. g. rudenī — Viļņā notikušajā starptautiskajā konferencē "Kultūras pētniecība 21. gadsimtā: mantojums, identitātes un jaunā retorika". Savā šīs konferences referātā "Muzikālā interpretācija kā kultūras fenomena pētniecība: kompozīcijas semantiskā eksplikācija"⁵⁸ piedāvāju apspriešanai jaunu konceptuālu jēdzienu — "protomūzika", tā sākotnējo, "aizmetņa" versiju izklāstīju jau Lisabonas kongresā. Protomūzika — vietas potenciāls piedalīties noteiktu mūzikas skaņu un formu radīšanā; tas ietver sevī skaņu ainavu, ainavas makro- un mikrolīmenim raksturīgās formas un struktūras, vizuālo, audiālo, taktīlo un citu sajūtu rosinātāju kompleksus, dabiskos resursus, ieskaitot mūzikas instrumentu gatavošanas materiālus u. c. Protomūzikas potenciāla realizācija notiek zināmā laika momentā un mijiedarbībā ar konkrēta cilvēka muzikālo potenciālu, ko veido noteikti arhetipi, stereo-

tipi, iegūtās zināšanas, prakse, kā arī eksistējošo nozīmju tīkli u. c. komponenti. Tā kā protomūzikas transformācija mūzikas tekstā ir lielā mērā atkarīga no konkrētā subjekta, tad šo koncepciju var izmantot subjektīvas, imagināras rekonstrukcijas veidošanai. Tās rezultāts ir mūzika, kas atsevišķos gadījumos, piemēram, ar baltu svētvietu saistītas "autentiskas" garīgās pieredzes rekonstrukcijā, ir reālāka par ikvienu uz empirisku materiālu pamata veidotu konstrukciju, jo rosina emocijas, un noteiktu ticamību šai emociju rekonstrukcijai dod nozīmju lauki, kas tiecas atražoties kultūras pastāvēšanas procesā.

Ar prieku un pārliecību izsaku domu, ka visi trīs šajā rakstā apskatītie pētniecības virzieni var pilnībā paņemt arī manas zinātniskās darbības nākošos 25 gadus.

Avoti un piezīmes

- ¹ Toreiz — J. Vītola Latvijas Valsts konservatorija.
- ² Toreiz — Igaunijas PSR.
- ³ Muktupāvels V. Muzykal'nye instrumenty v latyšskih narodnyh pesnjah svadebnogo cikla. *Muzyka v svadebnom obrjade finnogrov i sosednih narodov*. Tallinn: Eesti raamat, 1986. 199.–209. lpp.
- ⁴ Toreiz — Ļeņingradas.
- ⁵ Muktupāvels V. *Ispolnenie ili interpretacija fol'klornyh materialov? Rasširenyye tezisys* (bez nosaukuma). Leningrad: LGITMiK, 1986.
- ⁶ Muktupāvels V. Latviešu mūzikas instrumentu historiogrāfija. *Letonica*. 1999. 2 (4): 7–41.
- ⁷ Muktupāvels V. Musical Instruments in the Baltic Region: Historiography and Traditions. *The World of Music*. 2002. Vol. 44 (3): 21–54.
- ⁸ Muktupāvels V. *Tautas mūzikas instrumenti Latvijas PSR teritorijā*. Rīga: E. Melngaiļa Republikas tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskais centrs, 1987. (Darba oriģinālais nosaukums — "Tautas mūzikas instrumenti

- Latvijā”, bet to patvarīgi pārveidoja E. Melngaiļa Republikas tautas mākslas un kultūras izglītības darba zinātniski metodiskā centra bijušais direktora vietnieks B. Juškevičs.)
- ⁹ <http://www.acadlib.lv/sitedata/doc/pelekie.pdf>
- ¹⁰ https://lira.lanet.lv/F/PCUG5SPFKU-CCPE12KIGQD8517NBAU8J5ULF-F15EMVUNE5IH6U3-80024?func=full-set-set&set_number=005148&set_entry=000006&format=999
- ¹¹ *The New Grove Dictionary of Musical Instruments*. Ed. by S. Sadie. In 3 vols. London: Grove, 1984.
- ¹² Priedīte Ī. *Ko spēlēja sendienās*. Rīga: Latvijas Etnogr. brīvd. muzejs, 1983.
- ¹³ Avramecs B., Muktupāvels V. *Mūzikas instrumentu mācība. Tradicionālā un populārā mūzika*. Rīga: Musica Baltica, 1997. 277 lpp., il.
- ¹⁴ Avramecs B., Muktupāvels V. *Pasaulio muzika*. Vilnius: Kronta, 2000. 295 p.
- ¹⁵ Muktupāvels V. Kokles Latvijā. Kultūrvēsturiski ieskicējumi. *Māksla*. 1987. 6: 50–51, 63.
- ¹⁶ Muktupāvels V. Kūklej muni brōleleni sov' ōreņu maleņā. *Tāvu zemes kalendars 1993*. Rēzekne: Latgolas Kultūras centra izdevnīceiba, 1993. 106.–112. lpp.
- ¹⁷ Muktupāvels V. On some relations between kokles styles and contexts in the twentieth century. *Journal of Baltic Studies*. Vol. XXXI. Winter 2000. 4: 388–405.
- ¹⁸ Muktupāvels V. The Small or the Big Kokles? A Shift of Preferences in the Context of the Folklore Revival Movement. *Musiikin Suunta*. 2009. 1: 5–13.
- ¹⁹ Muktupāvels V. *Kokles un koklēšana Latvijā. The Baltic Psaltery and Playing Traditions in Latvia*. Rīga: Lauska, 2009. +CD
- ²⁰ Muktupāvels V. Über einige Musikinstrumente in litauischen und lettischen Bibeln des 16./17. Jahrhunderts und in der Alltagspraxis. *Litauische Musik: Idee und Geschichte einer musikalischen Nationalbewegung in ihrem europäischen Kontext* (herausgegeben von Audronė Žiūraitytė, Helmut Loos). Leipzig: Gudrun Schröder Verlag, 2010. S. 11–24.
- ²¹ Muktupāvels V. Buben i problema membranofonov v Latvii. *Mokslinēs konferencijās (1988. 11. 17–18) “Lyginamasis–tipologinis metodus šiuolaikinėje folkloristikoje”, skirtos LTSR valstybinės konservatorijos liaudies muzikos laboratorijos 40–mečiui, Pranešimų tezės*. Vilnius, 1988. P. 26.
- ²² Toreiz — Lietuvos PSR Valsts konservatorija.
- ²³ Muktupāvels V. Par āžaragu, vara bungām un ne tikai. *Karogs*. 1991. 5/6: 211–216.
- ²⁴ Muktupāvels V. Stabulnieks latviešu mūzikas dzīvē un folklorā. *Vārds*. 2002. 1:34–38.
- ²⁵ Klotiņš A., Muktupāvels V. Latviešu tautas mūzikas instrumenti un to lietošanas semantika K. Barona “Latvju dainās”. *Latviešu mūzika '85*. Rīga: Liesma, 1985. 17. laid. 53.–82. lpp.
- ²⁶ Klotiņš A., Muktupāvels V. Traditional Musical Instruments and the Semantics of Their Functions in Latvian Folk Songs. *Linguistics and Poetics of Latvian Folk Songs* (ed. by V. Vīķis-Freibergs). Kingston and Montreal: McGill-Queen’s University Press, 1989. Pp. 186–217.
- ²⁷ Klotiņš A., Muktupāvels V. Tradiciniai muzikos instrumentai ir jų funkcijų latvių liaudies dainose semantika. *Liaudies kultūra*. 2001. 4: 32–43.
- ²⁸ Muktupāvels V. Latvian Traditional Culture and Music. *Smithsonian Folklife Festival 1998*. Washington: Smithsonian Institute, 1998. Pp. 66–71.
- ²⁹ Muktupāvels V. Latvia. *The Garland Encyclopedia of World Music, vol. 8: Europe*. (Timothy Rice, James Porter, and Chris Goertzen, eds.) New York and London: Garland publishing, Inc., 2000. Pp. 499–508.
- ³⁰ Muktupāvels V. Varas un pretestības valoda, zīmes un simboli 20. gs. 80. gadu

- folklorisma mūzikā un muzicēšanā. *Kultūra un vara. Raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007. 92.–102. lpp.
- ³¹ Muktupāvels V. The 'Dangerous' Folksongs: The Neofolklore Movement of Occupied Latvia in the 1980s. *Popular Music and Human Rights. Volume II: World Music* (ed. by Ian Peddie). Farnham UK: Ashgate Press, 2011.
- ³² "This wide-ranging book will be welcomed by any who are interested in the social context and social roles of music. With contributions ranging from the neo-folklore movement in Latvia to heavy metal in Nepal to Celtic music in Ireland and Fascist music in Soviet Ukraine. This intelligent volume is brimming with insights." Sabrina P. Ramet, NTNU, Norway. Reviews. (Sk. 12.10.2011). <http://www.ashgate.com/isbn/9780754668534>
- ³³ "At the heart of this volume is the collective conviction of its contributors that popular music does critical cultural work at the frontline of struggles for human rights throughout the world. When we listen to the musicians whose voices and struggles are gathered in the chapters of the book, we experience narratives of the past that persist into the present, we enter the borderlands where resistance finds no resolution. As popular music works for and with human rights — in the reformulations of tradition from Asia to Australia, in the political folksongs in the Balkans and the Baltic states, through rock music from Africa to the Middle East, at Europe's margins collapsing in upon its centers, and in the anthems of singer-songwriters in South America and the Mediterranean — popular music transcends even its traditional role as the voice of the people: It empowers the people — and us — to engage with the struggle for human rights." — Philip V. Bohlman, The University of Chicago. Reviews. (Sk. 12.10.2011) <http://www.ashgate.com/isbn/9780754668534>
- ³⁴ Muktupāvels V. The Small or the Big Kokles? A Shift of Preferences in the Context of the Folklore Revival Movement. *Musiikin Suunta*. 2009. 1: 5–13.
- ³⁵ Muktupāvels V. Inese Galante, Ilga Reizniece, Helmī Stalte. *100 Latvijas sievietes kultūrā un politikā*. Sast. A. Cimdiņa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 156.–161., 346.–351., 412.–415. lpp.
- ³⁶ Muktupāvels V. Baltu kultūros reģionas: mitas ar reālybē? *Kultūros barai*. 2005. 8/9: 7–12.
- ³⁷ Muktupāvels V. Baltu kultūrintentitāte: reģionālais un temporālais aspekts. *Letonikas pirmais kongress. Latvijas un latviešu identitātes: kultūra, izziņa, komunikācija*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2006. 13.–22. lpp.
- ³⁸ Muktupāvels V. Балцкі культурны рэгіён: міф або рэальнасць? *Druvis*. (Sk.12.10.2011). http://kryuja.org/artykuly/druvis/muktupavels_balcki_rehijon.html
- ³⁹ Vēlius N. *Senovės baltų pasaulėžiūra*. Vilnius: Mintis, 1983.
- ⁴⁰ Lecl J. *Senlatviešu ticība un dvēseles glītums sadzīvē*. Jelgava, 1917.
- ⁴¹ Muktupāvels V. Baltic Religion: New Religious Movements. *Encyclopedia of Religion* (Lindsay Jones, ed. in chief.). Detroit, New York, San Francisco, San Diego, New Haven, Waterville, London, Munich: Macmillan Reference USA, Thomson Gale, 2005. Pp. 762-7.
- ⁴² Muktupāvels V. Bałtycka religia: Współczesne ruchy. *Trybuna*. 2011. Nr. 13.
- ⁴³ Muktupāvels V. Prūšos manas kājas autas. En Prūsamans ast aūtan majjas naggis. *Latvijas Kultūras fonda gaduraksti 1987.–1988*. Rīga: Avots, 1991. 190.–202. lpp.
- ⁴⁴ Muktupāvels V. Prūšu mitoloģija un 25 šķirkļi. *Mitoloģijas enciklopēdija. 2. sēj.* Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1994. 282.–290. lpp.
- ⁴⁵ Muktupāvels V. Modern Prussians and

- Prussianness. *Humanities and Social Sciences. Latvia. Western Balts: A Historical Perspective*, 2006. 3 (49): 4–19.
- ⁴⁶ Muktopāvels V. Dzīvi mirušie prūši un prūsieši. *Karogs*. 2006. 4: 71–81.
- ⁴⁷ Muktopāvels V. *Dindaru, dandaru. Latviešu rotaļas un spēles*. Rīga: Avots, 1989.
- ⁴⁸ Mellēna M., Muktopāvels V. u. c. *Gadskārtu grāmata: Folkloras materiālu hrestomātijā ar komentāriem*. Rīga: Atols, 1995; 2. izd.: Madris, 2004.
- ⁴⁹ Mellēna M., Muktopāvels V. u. c. *Rudens grāmata: Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai*. Rīga, 1991. 109 lpp.; Mellēna M., Muktopāvels V. u. c. *Ziemas grāmata: Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai*. Rīga, 1991. 190 lpp.; Mellēna M., Muktopāvels V. u. c. *Pavasara grāmata: Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai*. Rīga, 1992. 224 lpp.; Mellēna M., Muktopāvels V. u. c. *Vasaras grāmata: Eksperimentāls mācību līdzeklis folklorā sākumskolai*. Rīga, 1993. 208 lpp.
- ⁵⁰ Nr. LLII-093.
- ⁵¹ Muktopāvels V. Skaņu rīki Latvijas un Lietuvas Zemgalē. Atdzīvināt seno skaņu pasauli. *Tradicionālā kultūra Zemgalē Latvijas un Lietuvas pierobežā. Metodiskais materiāls pirmsskolas izglītības pedagogiem*. Rundāle: Pūces māja, 2011. 63.–79. lpp.
- ⁵² Schafer M. *The Tuning of the World*. McClelland and Stewart, 1977.
- ⁵³ Muktopāvels V. Skaņu pasaule ap mums. Tradīcijas un jaunrade. *Estētiskā audzināšana sākumskolā. Zinātniskie raksti*. 565. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 1991. 135.–155. lpp.; Muktopāvels V. Latviskā skaņu mācība. Metodoloģiskas vadlīnijas mūzikas skolotājam sākumskolā un vēlākajos posmos: 2. Pielikums. *Estētiskā audzināšana sākumskolā. Zinātniskie raksti*. 565. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 1991. 200.–203. lpp.
- ⁵⁴ Muktopāvels V. Saskaņa un samērs latviešu tautas mūzikā. *Dabas un vēstures kalendārs 1992*. Rīga: Zinātne, 1991. 270.–271. lpp.
- ⁵⁵ Muktopāvels V. Skaņas mitoloģija. *Sarunas II*. Rīga: Sabiedriskais izglītības fonds "Jaunā akadēmija", 2001. 254.–262. lpp.
- ⁵⁶ Muktopāvels V. "Singende Knochen" und "Himmelsglöckchen": Klänge und Klanginstrumente in den mythischen Vorstellungen der Letten. *Feuerspuren: Lettische Tanzrituale und Symbole*. Zürich: Metanoia Verlag, 2009. S. 5–11.
- ⁵⁷ Artistic interpretation of semantic layers of Baltic natural sanctuary. *The 10th congress of the International Society of Ethnology and Folklore (SIEF) "People make places: Ways of feeling the world"*. Lisboa: Universidade Nova de Lisboa, Faculdade de Ciências Sociais e Humanas, 2011.
- ⁵⁸ Musical interpretation as study of a cultural phenomenon: semantic explication of a composition. *International Conference "Cultural Research in the 21st Century: Heritage, Identities and New Rhetoric"*. Vilnius: Lithuanian Culture Research Institute, 2011. P. 18–19.